

ПРАКТИЧНА ОХОРОНА ПРАЦІ В МЕДИЧНІЙ ГАЛУЗІ

НАВЧАЛЬНИЙ
ПОСІБНИК

За загальною редакцією
академіка НАМН України **О.П. ЯВОРОВСЬКОГО**

МЕДИЦИНА

WWW.MEDPUBLISH.COM.UA

ПРАКТИЧНА ОХОРОНА ПРАЦІ **В МЕДИЧНІЙ** **ГАЛУЗІ**

НАВЧАЛЬНИЙ
ПОСІБНИК

За загальною редакцією
академіка НАМН України **О.П. ЯВОРОВСЬКОГО**

РЕКОМЕНДОВАНО
вченою радою Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця як навчальний
посібник для студентів медичних закладів вищої
освіти, лікарів-інтернів та лікарів-практиків

Київ
ВСВ «Медицина»
2023

УДК 616.9(075.8)
ББК 51.1;51.2
П69

Рекомендовано вченою радою Національного медичного університету імені О.О. Богомольця як навчальний посібник для студентів медичних закладів вищої освіти, лікарів-інтернів та лікарів-практиків (протокол № 1 від 30 серпня 2022 р.)

Автори:

О.П. Яворовський, Ю.О. Паустовський, В.І. Зенкіна, І.В. Сергета, В.Д. Парій, О.П. Бабкіна, Р.П. Брухно, М.І. Веремей, Н.В. Гречишкіна, Т.С. Грузева, Т.О. Зінченко, Я.В. Кудієвський, С.Т. Омельчук, В.М. Рябовол, О.А. Серебреннікова, Ю.М. Скалецький, Н.В. Устяк, Т.О. Чумаченко, В.М. Шевцова, А.В. Шкурба, Г.А. Шкурко

Наукові редактори:

Ю.О. Паустовський — доктор медичних наук, професор; В.І. Зенкіна — кандидат медичних наук, доцент; І.В. Сергета — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри загальної гігієни та екології ВНМУ імені М.І. Пирогова; В.Д. Парій — доктор медичних наук, професор, заслужений лікар України, академік Національної академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри менеджменту охорони здоров'я НМУ імені О.О. Богомольця

Рецензенти:

І.В. Завгородній — доктор медичних наук, професор, академік НАН ВО України, директор Навчально-наукового інституту якості освіти Харківського національного медичного університету, професор кафедри гігієни №2 Харківського національного медичного університету; О.В. Катрушов — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри гігієни, екології та охорони праці у галузі Полтавського державного медичного університету

П69 **Практична охорона праці в медичній галузі : навч. посіб. / О.П. Яворовський, Ю.О. Паустовський, В.І. Зенкіна, І.В. Сергета та ін. ; за заг. ред. акад. НАМНУ О.П. Яворовського. — К. : ВСВ «Медицина», 2023. — 391 с. + 8 с. кольор. вкл.**

ISBN 978-617-505-922-7

Навчальний посібник підготовлено фахівцями кафедри гігієни та екології № 2 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця та інших провідних медичних закладів вищої освіти України. Посібник спрямований на формування базових знань, вмінь і компетенцій у студентів, які навчаються за освітньо-професійними програмами «Медицина», «Педіатрія», «Стоматологія», «Фармація, промислова фармація», «Медична психологія», «Фізична терапія, ерготерапія», «Громадське здоров'я» та інші, де категорії «Безпека і гігієна праці медичного (фармацевтичного) персоналу» та «Безпека пацієнтів» розглядаються з позиції єдності й цілісності поняття «Безпечне лікарняне середовище». У посібнику викладено питання практичного застосування методології визначення ризиків можливих небезпек та керування ними; дослідження динаміки працездатності, шляхів виявлення та профілактики хронічної втоми і професійного вигорання медичних працівників, гігієнічної регламентації шкідливих чинників та оцінки умов праці медичних працівників; приділено увагу методичним підходам до оцінки індивідуального здоров'я людини; подано матеріал із електро- та пожежної безпеки; наведено методики розслідування нещасних випадків та аварій у закладах охорони здоров'я; висвітлено нові підходи до здійснення інфекційного контролю як складової безпеки лікарняного середовища тощо. Посібник устаткований довідковим матеріалом, кожна глава містить практичні задачі та завдання.

Для студентів медичних закладів вищої освіти, лікарів-інтернів, лікарів-практиків, спеціалістів із охорони праці.

УДК 616.9(075.8)
ББК 51.1;51.2

© О.П. Яворовський, Ю.О. Паустовський, В.І. Зенкіна, І.В. Сергета, В.Д. Парій, О.П. Бабкіна, Р.П. Брухно, М.І. Веремей, Н.В. Гречишкіна, Т.С. Грузева, Т.О. Зінченко, Я.В. Кудієвський, С.Т. Омельчук, В.М. Рябовол, О.А. Серебреннікова, Ю.М. Скалецький, Н.В. Устяк, Т.О. Чумаченко, В.М. Шевцова, А.В. Шкурба, Г.А. Шкурко, 2023

ISBN 978-617-505-922-7 © ВСВ «Медицина», оформлення, 2023

Зміст

Передмова (О.П. Яворовський)	5
Глава 1. Лікарняне середовище та його складові. Основи безпеки персоналу і пацієнтів (О.П. Яворовський, Р.П. Брухно, Ю.М. Скалецький)	7
Глава 2. Методологія управління системою охорони праці в закладах охорони здоров'я: ідентифікація, оцінка та керування ризиками (О.П. Яворовський, М.І. Веремей, В.Д. Парій)	31
Глава 3. Фізіологічні зміни в організмі під час роботи. Динаміка працездатності впродовж робочої зміни, втома, відновлювальні процеси. Методи фізіологічних досліджень в умовах виробничої діяльності (О.П. Яворовський, В.М. Шевцова)	52
Глава 4. Методика фізіолого-гігієнічної оцінки професії лікаря. Ергономічні вимоги до робочого місця сімейного лікаря і лікаря-хірурга (О.П. Яворовський, Я.В. Кудієвський)	71
Глава 5. Психофізіологічні дослідження у безпеці праці медичних працівників. Професійно важливі якості лікаря (О.П. Яворовський, В.М. Шевцова, Я.В. Кудієвський)	102
Глава 6. Методи виявлення хронічної втоми і професійного вигорання медичних працівників за стандартизованими опитувальниками. Шляхи збереження працездатності. Методика розроблення раціональних режимів праці і відпочинку (І.В. Сергета, О.А. Серебреннікова)	124
Глава 7. Методика оцінки і гігієнічної регламентації шкідливого впливу фізичних, хімічних, біологічних і психофізіологічних чинників в об'єктах лікарняного середовища закладів охорони здоров'я (Ю.О. Паустовський) ...	149
Глава 8. Оцінка умов праці медичних працівників за показниками шкідливості і небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу (О.П. Яворовський, М.І. Веремей)	204
Глава 9. Практичні заходи і засоби забезпечення електричної, пожежної і техногенної безпеки персоналу і пацієнтів закладів охорони здоров'я (Г.А. Шкурко, Н.В. Устяк)	243

Глава 10. Методи оцінки здоров'я здорової людини (до оцінки здоров'я медичних працівників і студентів) (<i>Т.С. Грузєва, Н.В. Гречишкіна, В.М. Рябовол</i>)	272
Глава 11. Завдання і методи здійснення інфекційного контролю як складової безпеки лікарняного середовища (<i>Т.О. Чумаченко, О.П. Яворовський</i>).....	284
Глава 12. Заходи і засоби запобігання зараженню медичного персоналу найпоширенішими інфекційними хворобами (<i>А.В. Шкурба, Р.П. Брухно</i>).....	301
Глава 13. Методика розслідування нещасних випадків та аварій у закладах охорони здоров'я: гострих отруєнь, гострих професійних захворювань та хронічних професійних захворювань (<i>Т.О. Зінченко, Ю.М. Скалецький</i>).....	330
Глава 14. Колективні та індивідуальні заходи і засоби захисту в охороні праці медичних працівників (<i>В.І. Зенкіна</i>)	355
Глава 15. Правові аспекти регулювання безпеки праці та здоров'я персоналу і пацієнтів у медичній галузі (<i>О.П. Бабкіна, О.П. Яворовський, С.Т. Омельчук</i>).....	373

Передмова

В умовах стрімкого технологічного і соціально-економічного прогресу сучасне суспільство перебуває під впливом великої кількості небезпек, які проявляються в усіх сферах життєдіяльності, у тому числі й у медичній.

Офіційні документи ВООЗ і ООН свідчать про те, що медичні працівники у всьому світі вимушені все частіше працювати у стані стресу і за відсутності безпеки на робочому місці. Наявні у медичному середовищі шкідливі й небезпечні чинники нерідко стають однією з головних причин професійних і виробничо зумовлених захворювань, виробничого травматизму медичних працівників, що призводить до їх трудової міграції, перетоку в інші сфери економічної діяльності, формування дефіциту кадрового ресурсу.

Як демонструє світовий і вітчизняний досвід останніх двох років, проблеми забезпечення безпеки медичного персоналу і пацієнтів активно зростають та ускладнюються в умовах функціонування закладів охорони здоров'я у надзвичайних ситуаціях протистояння пандемії COVID-19 та воєнній агресії.

У нашій країні питанням безпеки праці медичного персоналу і пацієнтів приділяється велика увага. На виконання Резолюції ВООЗ «Глобальні зусилля щодо безпеки пацієнтів» (29.05.2019) Указом Президента від 04.09.2019 р. № 648/2019 запроваджено щорічне відзначення Дня безпеки пацієнтів — 17 вересня. У Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця спільно з Інститутом громадського здоров'я імені О.М. Марзєєва НАМН України розроблена Концепція стратегії попередження дефектів надання медичної допомоги у вітчизняній системі охорони здоров'я. Серед великої кількості підходів держави до мінімізації ризиків для медичного персоналу і пацієнтів вагома роль належить науковим дослідженням та медичній освіті.

Пропонований навчальний посібник «Практична охорона праці в медичній галузі» спрямований на формування базових знань і вмінь із забезпечення безпечного лікарняного середовища у студентів, які навчаються за ОПП «Магістр медицини. Лікар». Категорії «Безпека і гігієна праці медичного персоналу» та «Безпека пацієнтів» розглядаються в ньому з позиції органічної єдності й цілісності поняття «Безпечне лікарняне середовище».

Практикум дає можливість студентам-медикам отримати конкретне уявлення про походження, характер прояву ризиків можливого впливу шкідливих і небезпечних факторів, наявних на робочих місцях медпрацівників різних спеціальностей. Передбачена практична робота надає змогу кількісно оцінити рівень ризику, спрогнозувати його наслідки і зрозуміти логічний механізм керування — усунення або мінімізації ризиків шляхом доведення дії шкідливого чинника до гігієнічних норм і регламентів або прийнятних ризиків.

Практикум побудований таким чином, щоб теоретичний матеріал, викладений у підручнику «Охорона праці в медичній галузі» (К. : ВСВ «Медицина»,

2021), був переосмислений і розглянутий крізь призму практичного його застосування — самостійного виконання певної методики або вирішення конкретної ситуаційної задачі безпекового характеру.

Вперше лікарняне середовище розглянуте як елемент довкілля та об'єкт життєдіяльності з виробничими і побутовими ознаками, де відбувається взаємодія медичного персоналу з пацієнтами і формуються ризики можливого шкідливого чи небезпечного впливу фізичних, хімічних, біологічних, психо-фізіологічних і соціальних чинників у системі «лікар — медичні технології — пацієнт — середовище закладу охорони здоров'я — навколишнє середовище».

Докладно висвітлено методологію управління безпекою медичних працівників методом ідентифікації та кількісної оцінки ризиків і прийняття захисних рішень.

У главах, які стосуються фізіології праці, розглянуті такі актуальні питання, як дослідження динаміки працездатності, розвитку втоми і побудова раціональних режимів праці і відпочинку; професіографічні підходи до оцінки роботи лікаря й ергономічні вимоги до робочих місць окремих фахівців; методи раннього виявлення хронічної втоми, емоційного вигорання; заходи і засоби збереження працездатності медичних працівників.

Оцінка впливу фізичних, хімічних, біологічних і психо-фізіологічних виробничих чинників на робочих місцях медичних працівників закладів охорони здоров'я висвітлені з позиції їх гігієнічної регламентації та застосування ризик-орієнтованої методології.

Окремою главою подана така важлива тема, як оцінка тяжкості, напруженості, шкідливості й небезпечності праці медичного працівника, яка стосується атестації робочих місць та управління виробничими ризиками у лікарняному середовищі.

Закцентовано увагу студентів на методичних підходах до вивчення індивідуального здоров'я людини за найпростішими функціональними показниками і розрахунковими формулами. Ці матеріали допоможуть студентам оцінити власні параметри, які будуть слугувати мотиваторами для збереження і зміцнення як власного здоров'я, так і пропагування здорового способу життя в молодіжному колективі.

У практикумі на сучасному рівні викладені глави, які стосуються електро- і пожежної безпеки; методик розслідування нещасних випадків та аварій у закладах охорони здоров'я; колективних та індивідуальних заходів та засобів охорони праці в лікарняних закладах.

Враховуючи актуальність боротьби з пандемією COVID-19 і профілактики виникнення небезпечних інфекційних захворювань у медичних працівників, а також інфекцій, пов'язаних із наданням медичної допомоги (ІПНД), в самостійні теми виокремлені питання основних завдань і методів здійснення інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я та засоби і заходи запобігання зараженню коронавірусною хворобою COVID-19, грипом, туберкульозом, ВІЛ-інфекцією, вірусними гепатитами з гемаконтактною передачею.

Переконані, що набуті знання і уміння допоможуть майбутнім лікарям цілеспрямовано впливати як на гігієну праці і безпеку медичного персоналу, так і на безпеку пацієнта.

ПРАКТИЧНА ОХОРОНА ПРАЦІ В МЕДИЧНІЙ ГАЛУЗІ

НАВЧАЛЬНИЙ
ПОСІБНИК

За загальною редакцією
академіка НАМН України **О.П. ЯВОРОВСЬКОГО**

Навчальний посібник створено провідними фахівцями України з охорони праці в медичній галузі за редакцією академіка Національної академії медичних наук України, дійсного члена Міжнародної академії наук екологічної безпеки, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України, завідувача кафедри гігієни та екології № 2 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, доктора медичних наук, професора О.П. Яворовського.

Матеріал, поданий у посібнику, формує конкретне уявлення про походження, характер прояву впливу небезпечних чинників на робочих місцях медичних працівників різних спеціальностей; допомагає виробити практичні навички та вміння оцінювати рівні ризику, прогнозувати наслідки, розуміти механізм його усунення; дає можливість розглянути лікарняне середовище як елемент довкілля і як об'єкт життєдіяльності з власними виробничими та побутовими ознаками; докладно висвітлює методологію управління безпекою медичних працівників методом ідентифікації та кількісної оцінки ризиків.

Грунтовно висвітлено:

- актуальні питання дослідження динаміки працездатності медичних працівників протягом робочого часу;
- ергономічні вимоги до робочих місць окремих фахівців;
- методи раннього виявлення хронічної втоми, емоційного вигорання;
- заходи і засоби збереження працездатності медичних працівників;
- оцінку впливу різноманітних виробничих чинників на робочих місцях медичних працівників з позиції їх гігієнічної регламентації та застосування ризик-орієнтованої методології;
- вимоги до атестації робочих місць та управління виробничими ризиками у лікарняному середовищі.

Враховуючи актуальність боротьби з пандемією COVID-19, виокремлено в самостійні теми засоби і заходи запобігання зараження вірусними хворобами.

ISBN 978-617-505-922-7

9 786175 059227 >

МЕДИЦИНА

WWW.MEDPUBLISH.COM.UA